

mindig egyszeri és mégis mindig „időtlen” idői, a mindig pillanatnyi és mégis „örök” színhelyei, bűvös tárgyai után sajátos emberéhez: a „személytelen személyiséghez” vezet.

A történelmi időhöz, helyhez hasonlóan — az azt megélő, hozzákötött ember: a személyiség iránt — soha nagyobb tisztelet. Tisztelgés Leonidásznak, Galileinek, Mozartnak, Erasmusnak De épp, mint a történetiségnél — soha nagyobb „fittyet hányás” ennek az „egyediségnek”. Szimbólumok, „összegek” ezek az emberek, „megtalált szabályok”, mint a „példák és tanítások csomópontjai”. Így beszélhet Beethovenek, Beethovenek”-ről, s így nevezi „szegény Walter Vogelweidét, Goethét” — „kezdő hangunk, gyanútlan napok”-nak, akik „Múltunk ágán

függnek, mint a körte” (*A költő*), s tűnődhet el, „milyen hangulatok dübörögtek / rab Napóleonok belsejében?”. Eltörpítés ez, vagy óriássá magasztás? Az egyszeri ember, mint pillanatai és emlékei — eszméletében, „eszére szerelt ablakában” lesz emberiségnyi, egymásra utalt folytonosságában, múlandó kötöttségeiben „örökéletű”.

Tízmilliók. Az egyiknek a másik élő emléke, sorsának darabja. Mert mindenkit valaki lát az úton, próbára tevő sok-sok színhelyen. Nem is tudod: szilánkjaid hogy élnek! S hány ezer szemből lát benned a sze
(Én, az időből) m.

(Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1967.)

SZÉLES KLÁRA

BEKE GYÖRGY: VÁNDORVILLÁM; AZ UTOLSÓ BETHLEN

A konok erkölcsök és a szilaj virtus világába pillantunk Beke György könyveiben. Makacs férfiak küzdenek a kenyérért és a felemelkedésért, izmot szakasztó teljesítményekkel hívják ki maguk ellen a sorsot, büszke erőfeszítésekkel teszik próbára önmagukat vagy kápráztatják el környezetüket. Kezük munkájából épül a modern élet és civilizáció, fölülnyes virtussal vállalják a munka nehezét. A virtus azonban nemegyszer pusztításhoz vagy tragédiákhoz vezet. A látszólagos becsület védelmében vagy éppen ősi gyűlölségek okán gyilkos indulattal támadnak egymásra, mint egykor Gálfi Zsiga és Csorja Péter, Tamási Áron regényének, a *Szűzmáriás királyfi*-nak önpusztító, gyilkos hősei. Nem véletlenül hivatkozunk éppen Tamásira: Beke György ugyanannak a világnak az írója, vallomások krónikása, mint ő. A székely nép küldte őt is, hogy papírra vesse s a világ elé tárja ennek a népnek mai sorsát és életét. Bukarestben él, az *Előre* című magyar nyelvű napilapnál dolgozik. Szándékairól és eszményeiről, írói egyéniségéről és erős tehetségéről egy regénye: a *Vándorvillám* és egy riportkönyve: *Az utolsó Bethlen* beszél most nekünk.

A *Vándorvillám* hőse, Kelemen, székely fiú, aki a hegyi falu szűkös életéből, kemény erkölcsi közül került egy hatalmas építkezés forrongó világába, emberpróbáló tapasztalatai közé. Vagyis az életforma-váltásnak az átmeneti kor-

ra oly jellemző témájáról olvasunk. Kelemen a faluból munkásszállásra kerül, munkásokkal, nőkkal ismerkedik, meglepő élményeket szerez. Megismeri a modernebb élet riasztó oldalait, az önzés, a hatalmaskodás és a züllés példáit; de megismerkedik az építőmunka emberpróbáló élményeivel, a közösség rendjével, az erőfeszítés és a helytállás mámorával is. Sorsa és kalandjai rendkívüli hitellel kerülnek elének, mintegy érezzük, hogy mindez valóban így történt, csakis így történhetett. Beke György bizonyára minden részletében ismeri az ábrázolt életet; együtt gondolkodik hőisével, nem pusztán jól ismeri őt: személyiségét, gondolkodását és érzelmeit, hanem azonosul is vele. A regény életszerűsége, tárgyi ábrázolásának hitelessége a riporterre utal. Beke valóban kitűnő riportert: erről győz meg bennünket tudósításainak válogatása, *Az utolsó Bethlen* című kötet is. Ezekben a riportokban sorra megismerkedünk a Brassóba vonatkozó székely munkások gondoljaival, egy falusi gyilkosság közönnnyel vétkező mellékszereplőivel, a Bukarestbe szakadt magyar munkások társas életével, egy amerikai székely sorával s végül az utolsó Bethlennel, aki grófi sarjából vált egy szocialista termelőszövetkezet megbecsüléssel övezett agronómusává.

A regény ugyancsak elárulja az érdeklődő riportert erényeit. A *Vándorvillám* írója gazdag életismerettel, az új-

ságíró és a szociográfus tapasztalataival ábrázolja Kelemen sorsát, az építkezés életét. Ha műhelyének helyét keressük, annak az erdélyi hagyománynak a folytatójaként kell látnunk őt, amely a két háború között indult el Balázs Ferencnek, az Erdélyi Fiatalok falukutató íróinak és Bözödi Györgynek szociográfikus ihletésű műveiben. A hazai magyar irodalom hagyományai közül a népi magzalom szociográfus érdeklődéséhez igazodik; különösen Veres Péter széles körű életismeretre irányuló érdeklődése igézte meg. Beke írásaiban azonban ott a világirodalmi és a román irodalmi tájékozódás nyoma is: Gorkij vagy Panait Istrati az élet szomjára, a tények tiszteltére és összegyűjtésére tanította. Vagyis riporteri érdeklődéssel, egyszersmind a szociográfia és az etnográfia iránt érdeklődő író figyelmével és tények iránti szeretetével gyűjtötte össze könyveinek anyagát.

A tények gazdagsága azonban pusztán anyag, amelyet az írói szenvedélynek kell rendeznie, alkotássá szerveznie. Beke esetében ez az írói szenvedély a székely nép iránt érzett szeretettel és odaadással azonos. R riportjait és regényét indulatok fűtik: az „ingázók” gondjait éppúgy magáénak érzi, mint az életformaváltás gyakran nehéz körülményei közé került emberek drámáját. R riportjai konkrét esetekben szereznek igazságot, nyújtanak segítséget — mint például Gábor Pistának, a csavargó székelyudvarhelyi gyerekeknek —, de az esetben túl jelen van bennük a székely nép megőrzéséért és felelőtlenségéért vállalt felelősség és elkötelezettség. Gyakran éppen abban a formában, hogy ennek a népnek a vétkeit: közönyét vagy hamis virtuskodását ostorozza.

A hamis és önpusztító virtus ellen érvel a *Vándorvillám* lapjain is. E regény ugyanis nemcsak az életformaváltás intenzív ábrázolását nyújtja, hanem a felemelkedés egyik legfőbb erkölcsi akadályát: a szeretlen és okatlan virtuskodást is elítéli. Kelemen tragédiáját az okozza, hogy büszkeségből olyan munka elvégzésére — egy sziklakirobantásra — vállalkozik, amelyhez nélkülözi a szükséges ismereteket. Beke azonban szereti hőseit, mint ahogy valamikor Tamási Aron is szerette és meggyászolta elvakultan egymásnak rontó hőseit, s ezért nem engedheti, hogy Kelemen pusztán a tudatlanság és a hiúság áldozata legyen. Kelemen tragikus alak: pusztulását ugyanis az okozza, hogy a robbanás gyilkos veszélyének körébe kerülő ártatlan életet akar megmenteni, s önfeláldozó módon a pusztító erő elé dobja magát. Sorsa ezért a tragédia magasságába emelkedik, pusztulása katartikus. Az író tehát a tragédia közegében helyezi el hőseit, az elbeszélés drámai mozgásával, tragikus kiteljesedésével egészíti ki a tárgyias, dokumentatív realizmussal formált történetet. E drámai mozgás és tragikus kifejtés pedig a székely népballadák étosztát követi. Beke a népballada ősi szerkesztő rendjével, a végzettséghez igazodó kompozíciójával szervezi regényét a riporteri figyelemmel és szociográfus gondossággal egybegyűjtött s ábrázolt epikus anyagot. A *Vándorvillám*-ban tetten öltő írói tehetségnek éppen ez a legfigyelemreméltóbb jele: egy ősi kompozíciót hoz szintézisbe a korszerű dokumentarista ábrázolás eljárásaival. (*Irodalmi Könyvkiadó és Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest, 1968.*)

POMOGÁTS BÉLA

G. BALOGH ATTILA: GESZTENYÉK ÉS ECETFÁK

Az ismertetést Huszár Sándor előszaván kezdeném, amely egy hosszabb elméletieskedő eszmefuttatás után váratlanul olyan tömören summázza G. Balogh Attila értékeit, hogy megállapításait megkerülni nem lehet, újra fogalmazni pedig fölösleges. Ahol tudom, idézem: „G. Balogh Attila kezdő tollforgató volt a ellenére határozott és kialakult lelki sajátosságokkal indul.”

A kötet első írásában a fiatal férjnek nem tetszik, hogy feleségének hűga havonként ellátogat hozzájuk, mert feleségét az ilyenkor felvett mesterkelt szigor számára idegenné öregíti.

Az utolsó történet fiatal férj-hőse sajnálatból jó egy csúnya lányhoz; mikor megtudja, hogy asszony, és nincs miért sajnálni, megharagszik rá, és apróbb kellemetlenségekkel igyekszik bosszút állni rajta. A többi sztorit is csak hasonló röviden és esetlenül tudjuk megfogalmazni, mert az író „nem a külső világ ilyen vagy olyan eseményét, képét, vízióját festi, keresi. Figurái és önmaga lelki és ösztönélete izgatja”.

Figurái közül azonnal kiválik a fiatal férfi (kora 17–34 év), aki kilenc írásban főhős, kettőben pedig intenzi-